

Neli head sõnumit korruga!

26. aprillil sai **Aldur Vunk** Tallinnast kätte oma vastilmund palverännuraamatu ning tõi mullegi; 27. ostsin **Enno Tammeri** paavstiraamatu, 28. sain **Merle Meidla** bakalaureusetöö Pirita kloostri ajaloo kohta (110 lk), 30. esitleti siinsamas **Villem Raami** ja **Jaan Tamme** uut Pirita-raamatut: uudist kui palju! Ent igaüks neist on väärt omaette esitelu.

Jeesus läks maal kõndimaie,

allpealkirjaga *Ristisõjad ja palverännakud Eesti keskajal* annab esimese laiema ülevaate palverännakutest meie maal (kokku 400 lk). Need seatakse kogu Euroopa konteksti: kuuleme, kuidas tekkis sõdurpalverändurite liikumine ning mis osa etendasid sellel taustal meie mail sõdinud palverändurid ja Mõõgavendade Ordu. Meil Eestis ilmus küll juba läinud aastal **Eric Christianseni** raamat *Põhjala ristisõjad*, mida saame nüüd võrrelda uue raamatu algusega, kuid selle teine osa – palverännud Eestis – on midagi täiesti uut.

Siit leiame siis ka Eesti kaardi teadaolevate palverännukohtadega (lk 321): Kirumpää, Padise, Pirita, Pärnu, Rõngu, Tartu, Uduhallika, Vastemõisa, Vastseliina ja Viru-Nigula – kokku kümme paika, millest on säilinud andmeid. Autor kahetseb, et *sajandeid väldanud palverännakutest ei ole ühtegi pikemat ja terviklikumat kirjeldust säilinud* (367).

Huvitavat lugemist kipub rikkuma vana tuttav *patukustutus*, mis esineb ikka veel üle 20 korra, olgugi et sõna *indulgents* on lk 211 korrektselt lahti seletatud.

Püha Isa. Paavst Johannes Paulus II.

Esimest maakeelset raamatut paavstiameti kohta loen üheks Johannes Paulus II imetegudest – pole Eestis ju siiani veel keegi millegi taolisega hakkama saanud. Peale selle püüab uus raamat täita teistki lünka – meil puuduvad infoallikat maailma vanima ja suurima kiriku kohta. Julge pealehakkamine! Mis olevat juba pool võitu, ütleb eesti rahvasuu.

Kui nüüd täpsemalt võtta, siis okupatsiooniajal ilmus ju sõjakas raamatuke *Paavstlus* (1963). Usaldusväärse teabe vahendamine ei olnud küll autori eesmärk, kuid tema eesti keelde tõlkija ei pääsenud mööda suurest komistuskivist: eestikeelse kirikualase terminoloogia puudulikkusest. Sellega pidi häda sunnil tegelema ka ENE, ent söötis on see põlluke tänini. Seda arvesse võttes on Tammeri pealehakkamine koguni kaks korda julge tükk.

Ent mida uus raamat pakub?

Sissejuhatuses jutustab oma kohtumisest paavstiga Tiit Matsulevitš, esimene E.V. suursaadik Püha Tooli juures, kuna Mart Laar, kes oli peaministriks paavsti külaskäigu ajal Tallinna (a. 1993), annab oma nägemuse tema missioonist.

Kaugelt üle poole raamatust – 175 lehekülge 264st – on pühendatud paavsti eluloole, mida esitatakse põhiliselt neljas osas: kõigepealt lühiülevaade tähtsündmustest (19 lk) ja külaskäik Eestisse (22 lk), siis „elulugu sünnist surmani” (120 lk), lõpuks vaimulik testament (10 lk). Lihtsustatult võiks aga raamatu jagada ka kolme ossa: 1) Johannes Paulus II nähtuna Eestist (42 lk); 2) tema elulugu (150 lk) ja 3) lisad (73 lk).

Terminoloogilisele – vaata et „hulljulgele üritusele” – on pühendatud üle seitsmendiku teosest: Vatikani (pigem küll kiriku keskvalitsuse) ajalugu (40 lk), paavstivalimised (28 lk, neist on uuele paavstile pühendatud tervelt 11) ja väike oskussõnastik (5 lk).

Karjäärilugu, suhtumised, looming.

Need kolm peatükki tutvustavad esiteks Karol Woytila esimesi 58 eluaastat, mis kujundasid tema isiksuse ja põhilised suhtumised, valgustades kahe ateistliku okupatsiooni – kommunistliku ja rahvussotsialistliku – kogemusi. Järgnevad muidugi 26 paavstiaastat, eriti Johannes Paulus II enneolematult arvukad reisid (üle saja), kuid ka tema kirjapandud päranduse, „vaimuliku loomingu” loetelu, sealhulgas kaks tema kümnest sõnavõtet Tallinnas. Kogumuljet täiendavad žurnalistlikult siia-sinna puistatud statistika, „rekordarvud” ja kõiksugused tähelepanuväärt üksikasjad „poola paavsti” tegemistest-ütlemistest, aga ka küllalt esinduslik fotomaterjal.

Kokkuvõttes võib öelda, et oleme saanud päris loetava ja informatiivse raamatu. Muidugi on see ainult linnulennuline ülevaade; neile, kes soovivad süveneda, soovitaksin täienduseks Püha Isa juba varem eesti keeles ilmunud raamatut *Üle lootuste läve* (2001).

Lõpptulemust võib koguni üllatavalt heaks nimetada, sest raamat on valminud lausa „ameerikaliku” kiirusega (kuuldavasti ainult neli nädalat), pealegi pole koostaja ei paavstluse uurija ega kirikuelu asjatundja. Muidugi mõista saab tänapäeval igäüks arvuti abiga hästi ruttu koostada raamatu nõ ükskõik mille kohta, kuid selleks, et tulemus oleks loetav, vajab koostaja niihästi head vaistu kui ka õnnelikku kätt. Eluloo kirjutamine pole ka nii väga raske, kui on tegemist isikuga, kes on palju silmapaistvaid asju teinud. See aitab möödalaskmistest hoiduda.

Möödalaskmised on aga pioneeritöö puhul paratamatud ning panevad arvustaja pead murdma: keda süüdistada? Eestlastena oleme ju küll Euroopa Liidu liikmed, kuid meie huvi Euroopa vastu on kaduvväike. Kui palju eestlasi teavad näiteks, et peaaegu iga teine europlane on katoliiklane? Vähe sellest: meil puudub isegi sõnavara katoliku kirikust rääkimiseks. Ei saaks nagu süüdistada raamatu koostajat, kui tal lihtsalt „sõnadest puudus tuleb”. Ent keda siis? Filoloog? Teoloog? Toon illustratsiooniks ühe näite, mis on selle raamatu jaoks tähtis.

Paavsti „piiramatu võim”

Alustasin oskussõnade osast. Ja lugesin: *Paavst. Piiramatu võimuga Jumala esindaja maa peal*. (lk 41) Olin üllatusteks valmis, kuid nii vägevat ei osanud küll oodata. Lugeja leiab ehk kätte ka *Paavsti pika ametinime* (lk 196), aga kas ta märkab, et ‘Jumala esindaja’ tiitlit polegi? Ent kes märkab, küsib edasi: kas raamatu koostaja usub, et eestlasest lugeja ei oska Kristuse ja Jumala vahel vahet teha? Rooma piiskopina peab ju paavst end apostel Peetruse järglaseks, ning teda *Kristuse asemikuks maa peal* (vrd Mt 16,19 ja Jh. 21,13jj).

Tähelepanelik lugeja leiab raamatust aga ka palju asju, mis tegelikult paavsti tegemisi suuresti piiravad. Kõigepealt Jumala kümme käsku, millest oleks selles raamatus tulnud rõhutada eriti

viendat: *Sa ei tohi tappa*. Loeme ju *Paavsti suhtumiste* peatükis pikemalt abordist ja eutanaasiast, mille puhul tulnuks alla kriipsutada, et paavsti silmis on mõlemal juhul tegemist tapmise ning seega Jumala käsu rikkumisega – kümne käsu muutmiseks pole tal aga mingit võimu.

Paavsti tegevusvälja ahendavad edasi oma 4800 ametivenda-piiskoppi, nende langetatud kontsiiliotsused, kiriku keskvalitsus jms, ent kõigepealt Johannes Paulus ise, kes päris ja kuulab alati – ning kaua ja hoolega – peamiste asjaosaliste arvamust. Seda ‘poola paavsti’ iseloomustavat lähenemist tulnuks rõhutada just suhtumiste-peatüki alguses.

„Vatikan”

Issanda aastal 1989 hakkas uuesti ilmuma Eesti katoliiklaste ajakiri *Kiriku Elu*. Selle esimeses numbris katsusid meie noored katoliiklased kiriku keskvalitsuse osakondi maa-keelde panna. Muidugi läks see esimene vasikas aia taha – ent sinna läheb ka Tammeri üllitise lõpuosa, mis ilmub viisteist aastat hiljem, lisaks internetiajastul. Lauslohakusi nii täis, et ei jaksaks loetellagi. Paar „pärlit” *ad perpetuam rei memoriam*.

Vatikanis tegutseb viis ülikooli, väidetakse lk 223 (ENEst ülevõetud eksitus, muide). Seal ei tegutse aga mitte ühtegi; kõik asuvad Roomas, ent kvalifikatsiooni *Universitas Pontificia* („paavstlik ülikool”) tasunuks küll lahti seletada. Ei „tegutse” ka **Kohtuorgan Patukahetsusamet** (lk 197). Ei oskaks minagi sellele asutusele selget maakeelset nime anda. Võiks olla ladinakeelsest nimetusest tuletatud võõrsõna *pönitentsiariaat*. – Itaalia *capo* ei saa kuidagi olla *prints* (lk 196); *urbi et orbi* ei ole *riitus* (lk 43), vaid – imekombel? – isegi meie ENEs juba õndsas stagnaajal korrektselt äraseletatud *aadress* jne jne.

Paavsti testamendi kirjelduses (lk 256-260) on korduvalt juttu *vaimsetest harjutustest*. Peaks kindlasti seisma *vaimulikud harjutused* (korrektselt vt art. *Loyola*, E. Ents. 1990).

Meie kodukoetud terminoloogiat võib aga võtta ka (hale)naljakast küljest. Mind lõbustab juba tosin aastat ühe *Eesti Ekspressi* tõlkija terminoloogiline omalooming: *Vatikani Jumalakummardamise Kogudus*. Minu arust peaks tõlkima *Kultusamet*, ent see selleks – kuidagi on ikka kosutav mõelda, et kõigi nende kõrgete ametikandjate hulgas leidub ka koguke jumalakummardajaid ... Käesolevas raamatus rõõmustab teoloogi silma **kaasula** definitsioon: *suur värviline kangatükk, mille keskel on pea jaoks auk ja mida vaimulikud kannavad teiste riiete peal*. Ei, ei ole ei pontšo ega vihmamantel, vaid hoopis *missariüü*.

Kui seda terminoloogiat ees ei oleks!

See raamat paneb tahes-tahtmata mõtlema meie terminoloogiahädadele. Euroopas on ikkagi oma 480 miljonit katoliiklast ning varem või hiljem puutub igäüks mõnega kokku. Õigupoolest peaksid ju Eesti katoliiklased ise hoolitsema maakeelse terminoloogia selle osa eest, mis puudutab Rooma kirikut, kuid siiani pole nad sellega hakkama saanud. Lisan siia isikliku *mea culpa*: tegelen ise terminoloogiaga pidevalt, ent veel pole mul niigi palju pakkuda kui leidub aadressil www.katoliku.ee (sealt võtta *Kiriku õpetus*, sellest *Katekismus*, siis *Lisa*, sellest omakorda lõpuleheküljed).

Lõpetuseks: julge pealehakkamisena on Tammeri raamat küll pool võitu, ent teist poolt tuleb veel oodata. Lootkem, et mitte väga kaua.

Pirita klooster: ehitus- ja uurimislugu

on üks tore pildiraamat, mille jõuab ühe õhtuga läbi lugeda (79 lk). Võib soovitada kinkimiseks! Annab ülevaate algusest kuni tänapäevani, muidugi eeskätt ehitusloo ja selle uurimise alalt. Kuid uurimistöö jätkub:

Ülevaade Pirita kloostri ajaloost

sedastab, et kloostri *tegevuse* ajalugu on tänini alles kirjutamata ning seab eesmärgiks koostada just konvendi tegevuse ülevaade selle materjali põhjal, mis on arhiivides säilinud või senistes lühemates kirjutistes mainitud. Vaadeldud on 152 ürikut (lk 78-84).

Teatavasti on Pirita kloostri arhiivist ja raamatukogust siiani kätte leitud üksainus kalendrileht, seegi Rootsist. Kloostri tegevusega seotud dokumente on aga säilinud mujal, eriti Tallinna Linnaarhiivis. Koostaja esitabki esimese dokumendiinventuuri, teeb leitu esialgse liigituse ja analüüsi (lk 25-54, 78-84) ning vaatleb lähemalt 12 ürikut.

Tuletame sel puhul meelde, et a. 2003 esitas TPU üliõpilane Irina Degtjar diplomitöö *Pirita klooster Eesti kultuuriloos* (66 lk).

TEATEID

PIRITALT

28. mail esines dr. **Ruth Rajamaa** (Stockholm) ettekandega haigeravist keskaegses Vadstena kloostris. Hea uudisena, mis tuleks kanda viiendana ülemal toodud nelja krooniks, teatas ta, et on asunud koostama põhjalikumalt Pirita kloostri ajalugu. Võib arvata, et selle koostamine nõuab pikemat aega, kuid tohime juba praegu rõõmsad olla, et birgitiinide teemal doktoreerunud eestlannast teadlane niisuguse suure töö ette võttis.

10. juunil toimus vana kloostrikiriku varemeis uue kloostri hea sõbra **Helju Tauki** ärasaatmine. Oma armastatud muusikaõpetajat (seda oli ta ka birgitiinidele!) saatis sealt Metsakalmistule suur hulk õpilasi.

12. juunil esitati vana meeskloostri varemeis Georges Bernanos' *Karmeliitide dialoogide* järgi koostatud lavastus *Karmeli tütrede*. Etendust kandsid Teater Randlane ja EELK Haapsalu püha Johannese kogudus.

RAAMATUID

Ludwig Ring-Eifel, *Johannes Paulus II. Der Mensch, der Papst, das Vermächtnis*. Freiburg: Herder 2005. – Kuni meil täielikumalt eestikeelset raamatut pole, võib paljude välismaiste hulgast soovitada seda lühielulugu (272 lk, u 340 kr).

Arnold Bittlinger, *Kristlike pühade päritolu. Sügavpsühholoogiline ja astroloogiline käsitusviis*. Tartu: JEÜ 2005, 266 lk.

MAARJAMAA ilmub võimalust mööda kord kuus. – Toimetaja Vello Salo, kõne- ja kirjatruat (372) 6055040, Merivälja tee 18, 11911 Tallinn; *vsalo@solo.ee*. Internetis: <http://www.hot.ee/vellosalo/>